

*Szolnoki Tudományos Közlemények XIII.
Szolnok, 2009.*

KISS (F) JÓZSEF

A PÁLYAKEZDŐ SZABÓ PÁL ÉS AZ ELŐÖRS¹

Szabó Pál íróvá válásának kezdetei az 1920-as évek végére nyúlnak vissza. A pályakezdő író első írásai helyi és országos lapokban, többek között az Előörsben jelentek meg. Irodalomtörténeti, illetve történettudományi feldolgozásukra eddig nem került sor. E hiányosságot pótolandó, a dolgozat egyrészt röviden felvázolja a népi mozgalom sajátosságait, másrészt Bajcsy-Zsilinszky Endre és a népi mozgalom kapcsolatát. Harmadrészt - bemutatva Szabó Pál Bajcsy-Zsilinszky Endréhez fűződő kapcsolatait - részletesen bemutatja Szabó Pálnak a Zsilinszky által szerkesztett Előörs című hetilapban megjelent írásait.

A NÉPI MOZGALOMRÓL

Szabó Pál egy méltánytalanul elfeledett hazai szellemi és politikai áramlat és mozgalom – a népi mozgalom - képviselője volt. A népiekről a rendszerváltás, s ezen belül, az 1990-es évek közepe óta, a nem megfelelően értelmezett, a túlzott szabadosság szellemében érvényesülő és ható liberális politikától befolyásolt hazai közvélemény egyre kevesebbet, és egyre kevesebbszer hall, pedig a – 20. század első felének talán legéletképebb kísérleteként értelmezhető – népi mozgalom igen számottevő szerepet játszott nemzeti történelmünk formálásában. A nemzettudat eltévelyedésére utal az a tény is, hogy a felnövekvő új nemzedék előtt szinte teljesen ismeretlen a népi mozgalom története, a népi írók alkotó munkássága.

A gyakran „harmadik út”, valamint „saját út”² elnevezéssel illetett – Petőfi Sándor, Ady Endre, Szabó Dezső, Móricz Zsigmond nyomdokain haladó – népi mozgalom a két háború

---

¹ Szaklektorált cikk. Leadva: 2009. szeptember 15. Elfogadva: 2009. december 10.

² 1. A népi mozgalom bemutatására és értékelésére lásd: Bíró Zoltán: Saját út. Bp. 1988. Borbándi Gyula: A magyar népi mozgalom története. Bp. 1989. Czine Mihály: Nép és irodalom. I-II. Gondolat, Bp. 1981. Gombos Gyula: A harmadik út. Bp. 1991. Görömbei András: A szavak értelme. Püski, Bp. 1996. Uő.: Irodalom és nemzeti önismeret. Nap. Bp. 2003. Uő.: A népi irodalom. www.origo.hu Gyurgyák János: A magyar népi mozgalomról. www.part.mdf.hu Kovács Imre: A Márciusi Front. Printing Comp., New Brunswick, 1980. Salamon Konrád: A harmadik út kísérlete. Eötvös, Bp. 1989.

közötti magyar politikai áramlatokon és pártviszonyokon átnyúló, horizontálisan szervezett nemzedéki tömörülésként indult.³

A népi mozgalom értékelése megosztja a magyar értelmiséget. A kortársak és az utókor egyfelől antiszemitának tekinti és a német völkisch szóval jellemezhető mozgalomként beszél róla, a másfelől azt hangsúlyozza, hogy hazafias-nemzet és demokratikus irányzat.

A népi mozgalom, mint a populista, harmadikutas ideológiák sajátos hazai áramlata – magát úgy definiálja, mint azt Bíró Zoltán nagyon helyesen megállapítja –, hogy „nem elképzelt út, de... valóságos nézőpont”⁴, a nemzeti és a szociális gondolatot újszerűen összekapcsoló szellemi és politikai erő. A magyar történeti valóságot más kiindulópontból vizsgálják, mint a kortárs szellemi és politikai áramlatok. „Módszerük” a valóságismeret, hiszen „nincs se reális politika, se reform, se gazdasági-társadalmi kilábalás, se igazi irodalom valóságismeret nélkül”⁵.

A népi tábor az egyetemes és ezen belül elsősorban az európai és a magyar történeti múltból leszűrt tapasztalatok, valamint a korabeli magyar valóság és a konkrét történelmi helyzet és az ország állapotának felméréséből született. A népi mozgalom, mint sajátos harmadikutas felfogás – a „hivatalos Magyarország” és a liberalizmus, illetve a polgári radikalizmus (az urbánusok) által kínált megoldási lehetőségek között elhelyezkedő –, lazán szerveződött tábort jelentett. Képviselői és hívei azonosultak a magyarság, és ezen belül pedig elsősorban a parasztság egészével. Népben és nemzetben gondolkodtak.

A népi mozgalom legkiemelkedőbb képviselői – többek között Darvas József, Erdei Ferenc, Erdélyi József, Féja Géza, Illyés Gyula, Kodolányi János, Kovács Imre, Nagy Imre, Németh László, Sértő Kálmán, Sinka István, Szabó Pál, Szabó Zoltán és Veres Péter – a századforduló tájékán, 1893-1913 között születtek, alkotói munkásságuk kezdete pedig az 1920-as évek második felére-végére tehető.⁶

A mozgalom jelentkezésére Európa és Magyarország történelmének súlyos és kibékíthetetlennek tűnő ellentéteket hordozó korszakában – a „rövid XX. század” első felében – került kor. Az első világháború és a párizsi békerendezés, továbbá a hagyományos liberális gondolkodás és politikai értékrend válsága, a demokratikus vívmányok totális megsemmisítésével fenyegető fasizmus és kommunizmus térhódítása, a társadalmi értékrend és az életminőség változásai olyan kihívásokat jelentettek, melynek a megválaszolása a magyar nemzet állapotának felmérése, értékelése nélkül – elképzelhetetlen volt.

A népi mozgalmat végső soron a nemzetközi és a magyarországi kihívásokra való válaszkérés hívta életre. Az első világháború után ugyanis a nemzetközi politika teremtette helyzet megoldására, az a magyar nemzet keresett választ, amelyet az Osztrák-Magyar Monarchia

---

³ Lackó Miklós: A nemzedéki tömörülésről és szakadásról. In: Válságok – választások. Gondolat, Bp. 1975. 18-19. old.

⁴ Bíró: i.m. 9. old.

⁵ Gyurgyák János: A magyar népi mozgalomról. www.part.mdf.hu

⁶ Darvas József 1912-ben, Erdei Ferenc 1910-ben, Erdélyi József 1896-ban, Féja Géza 1900-ban, Illyés Gyula 1902-ben, Kodolányi János 1899-ben, Kovács Imre 1913-ban, Nagy Imre 1896-ban, Németh László 1901-ben, Sértő Kálmán 1910-ben, Sinka István 1897-ben, Szabó Pál 1893-ban és Veres Péter 1897-ben született.

fölbomlása, a valós vagy legalábbis annak vélt nagyhatalmi státusz elvesztése, az első világháború, a magyarországi forradalmak, valamint az ellenforradalom, valamint a közvélemény számára azóta is feldolgozhatatlan trianoni trauma, továbbá a belső – egyébként igen instabil – társadalmi egyensúly fölbomlása fenyegetett.

Gombos Gyula tömör összefoglalást készített – ugyan Szabó Dezső és Németh László világlátására leszűkítve – a népiek válságkezelő és megújulási programjáról.⁷ Gombos Gyulának *A harmadik út* című munkája a népi mozgalomba tömörült írók, gondolkodók, művészek, politikusok, és a velük azonosuló nemzeti-népi közvélemény szerves együttműködésének az alapelemeit veszi számba.

A népiek elsősorban Magyarország belső társadalmi és gazdasági viszonyain kívántak változtatni. Radikális birtokreformot hirdettek, ezzel összefüggésben egy olyan átfogó agrár- és nemzetgazdasági átalakulás tervét vázolták föl, amely a társadalmi elmaradottság fölszámolását és egy szociálisan igazságos(abb) Magyarország megvalósítását tűzte ki célul. A népiek szociális programja elsősorban a parasztság, szélesebb értelemben, a kistulajdonosi réteg – ma foglalkoztatotti és kisvállalkozói rétegnek neveznénk - felemelését hangsúlyozta.

A népiek, az ország gazdasági és társadalmi felemelkedését a kulturális elmaradottság fölszámolásával kapcsolták össze. E vonatkozásban a nemzeti hagyományok őrzése és ápolása mellett, az oktatás átfogó intézményi reformját állították a középpontba. A tanulás ingyenessé tételével azt akarták elérni, hogy a tehetséges népi – paraszti és munkás-származású – fiatalok nagyobb számba kerülhessenek be a színvonalas tudást és felkészültséget adó felsőoktatási intézményekbe, ami megnyitotta volna előttük a közéleti érvényesülés lehetőségeit is.

Helyesen látták azt, hogy a magyar társadalom modernizálása, a nép szellemi és kulturális fölemelkedése, a gazdasági élet megújulása az államszervezet és a politikai intézményrendszer demokratikus átalakítása nélkül aligha kerülhet sor. A politikai reformokat illetően nem volt egységes a népiek tábora, abban azonban mindannyian egyetértettek, hogy „valódi” népképviselőre, az általános, egyenlő és titkos választójog alapján életre hívott parlamentáris demokrácia megteremtésére van szükség ahhoz, hogy megkezdődhessen az ország megújulása.

Azt hangsúlyozták, hogy Magyarország a belső politikai, gazdasági, szociális és szellemi megújulás révén vívhatja ki az őt megillető helyet az európai és a duna-völgyi államok sorában. Az elképzeléseikben a belpolitikai élet reformja szerves egységet alkotott a magyar külpolitikai törekvések megújulásával, a duna-völgyi népeket konföderációba tömörítő új irányvonal kialakításával.

E laza, keret jellegű program megvalósítása tekintetében – a realizálás eszközeit, módját és ütemét illetően – lehettek és voltak is nézetkülönbségek a népi mozgalom egyes képviselői között, mint ahogy a célkitűzések megvalósításához való hozzáállásuk is eltérő volt. A szándék tisztaságát, előrevívó jellegét és megvalósíthatóságát illetően azonban - aligha.

---

⁷ Gombos: i.m. 8-12. old.

A mozgalom történetét heves viták kísérték. Éles támadták őket a „hivatalos” Magyarország és különösen a különféle radikális jobboldali politikai erők, melyek a népiek szociális érzékenységét kifogásolták. A liberális és radikális polgári ellenzék pedig a hazafias, nemzeti jelleg hangsúlyozása miatt támadta a népi mozgalmat. A mozgalom nemzeti jellege mögött – téves módon – idegenellenességét feltételezett.

BAJCSY-ZSILINSZKY ÉS A NÉPI MOZGALOM

A népi mozgalom sok szálon kötődött Bajcsy-Zsilinszky Endréhez, és 1928 márciusában alapított politikai hetilapjához, az Előörshöz. A kapcsolat mindkét fél részéről őszinte és kölcsönösen termékeny volt.

Bajcsy-Zsilinszky Endrét az első világháború utolsó időszakától, az un. őszirózsás forradalom, illetve a kommunista hatalomátvétel alatt, ott találjuk az ellenforradalmi korszak (a Horthy-rendszer) születésénél „bábáskodó” – a Magyar Országos Véderő Egyletben (MOVE) tömörült – középosztálybeli származású fiatal katonatisztek és hivatalnokok között. Bajcsy-Zsilinszky Endre – Gömbös Gyula, Eckhardt Tibor, Kozma Miklós, Marton, Béla, Ulain Ferenc és mások mellett – a hazai jobboldali radikalizmus markáns politikai áramlatát képviselő fajvédő gondolat kiemelkedő képviselője és nagyformátumú propagátora volt. 1919 őszétől a Szózat című napilap munkatársa, majd főszerkesztője, és több radikális jobboldali lap – Hazánk, Új Nemzedék, Nép – munkatársa. 1922-től nemzetgyűlési képviselő. Bajcsy-Zsilinszky aktívan közreműködött a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt megalakításában és a Fajvédő Kiáltvány kidolgozásában (1923).⁸

Elképzeléseit ekkoriban így összegezte: *„A kis, csonka Magyarországból pedig egy modern Spártát kell teremtenünk, ahol minden gondolat, minden törekvés, minden eszme, érzélem, akarat, vér és verejték, izom- és idegerő konok megátalkodottsággal egyetlen szentséges célban fut össze: Felépíteni újból Magyarországot! (Kiemelés az eredetiben – KFJ.) Ez a nemzedék – folytatja – egy olyan új, átfogó reformpolitikát akar megvalósítani, amely összeolvasztja a szociális és a nemzeti gondolatot.”*

Bajcsy-Zsilinszkyt már a húszas évek elején is úgy ismerték, mint a szociális megújulás és az agrárreform mellett következetesen fellépő politikust. Szociális elkötelezettsége miatt – az évtized közepétől – fokozatosan magára maradt. A Szózat megszűnése, az 1926 decemberében Derecskén elszenvedett választási vereség és a MOVE-ban betöltött elnöki tisztségéről történt lemondás után – időlegesen – politikai légüres térbe került, melyből csak akkor tudott végérvényesen kitörni, amikor a feltörekvő – nemzeti alapokon létrejött, de az 1920-as évek végére egyre nagyobb szociális érzékenységet mutató – új nemzedék létrehozta a maga szervezeteit, s megindult a mozgalommá tömörülés a népiek soraiban.

---

⁸ Bajcsy-Zsilinszky életútjára lásd: Vigh Károly: Bajcsy-Zsilinszky Endre. A küldetéses ember. Szépirodalmi, Bp. 1992. Az 1920-as években, Bajcsy-Zsilinszky gondolkodásában bekövetkezett fejlődésének bemutatására lásd: Kiss (F) József: Bajcsy-Zsilinszky Endre és a magyarság sorskérdései a két világháború között. Tudományos Közlemények 25. sz. Debreceni Egyetem Műszaki Főiskolai Kar. Debrecen, 2000.

⁹ Zsilinszky Endre: Nemzeti újjászületés és sajtó. Táltos, Bp. 1920.

Rövidebb ideig, Pethő Sándor segítségével, a Magyarország vezércikkírója volt.¹⁰ A Milotay István szerkesztésében megjelenő Magyarország a radikális jobboldal színvonalas sajtóorgánuma volt.

Bajcsy-Zsilinszky, eszmei-politikai nézeteit illetően, vezércikkeiben három területen is újat képviselt. Először is, a Magyarországon megjelent egyik vezércikkében találkozhatunk németellenességének első megfogalmazással. Nyugat-Magyarország elcsatolása kapcsán tanúsított osztrák magatartást, valamint Seipel osztrák kancellár 1927-es kijelentését elemezve, arra a következtetésre jut, hogy „a kulturális beszűremkedés módszereivel” behatoló németiség ellen ezer éve harcolnia kellett a magyarságnak, s nem lehet ez másként a jövőben sem.

Másodsorban Trianon revízióját illetően történt előrelépés a nézeteiben. Bajcsy-Zsilinszky nagy várakozással tekintett a Rothermere akciója elé. Keleten és délen még elképzelhetőnek tart valamilyen modus vivendit a románokkal és a szerbekkel, viszont nyugaton minden engedménytől elzárkózik, s azt várja, hogy a nagyhatalmak is beismerjék, hogy Magyarország gát a minden addiginál nagyobb és hatalmasabb német birodalom keleti terjeszkedésével szemben.¹¹

Harmadrészt a Magyarországon megjelent írásaiban ugyan továbbra is hitet tesz a fajvédő eszme és mozgalom mellett, de már keresi azokat az új megoldási lehetőségeket, amelyek esélyt adnak az agrár és a szociális kérdés, a bizonytalan megélhetési körülmények között élő és a politikai jogaitól megfosztott népi – paraszti tömegek felemelésére, s ezáltal a magyarság sorskérdéseinek a megoldására.

1928. március 15-én indította – a „politikaformáló kicsi műhely”-nek szánt – Előörs című hetilapját. Bajcsy-Zsilinszky – a Vigh Károly által Előörs-korszak”-ként emlegetett – néhány évben, vagyis 1928-1931 között szakított a fajvédelemmel és alakította a nemzeti radikális programját, amely a magyarság fejlődésének egy sajátos nemzeti demokratikus útját vázolja fel.

Az Előörs indulásához írt, kissé nehézkes nyelvezetű és bő terjedelmű programadó cikke záróakkord és nyitány is volt egyszerre. Írásában „szigorú kritikát és önkritikát” gyakorolt.

Záróakkord abban az értelemben, hogy összegzése a múlt nézetei felülvizsgálatának és így az elvbarátokkal történt szakítás nyilvánosságra hozatalának. A fajvédőkkel történt szakítást két tényezőre vetette vissza. Egyfelől arra, hogy a Fajvédő Pártot „a gyors hatalomszerzés reménye ... guvernementábilis kompromisszumba ...” sodorta.¹² Másrészt arra, hogy az általa a fajvédők legjelentősebb társadalmi támaszának tartott MOVE, ha „kissé keserűen és duzzogva” is, de megmaradt kormánypártinak, és nem sorakozott fel a fajvédők mögött.¹³

---

¹⁰ Bajcsy-Zsilinszky és a Magyarország kapcsolatát bemutatja Kiss (F) József: A fajvédelemtől a nemzeti demokráciáig. Bajcsy-Zsilinszky Endre tervei a trianoni Magyarország megújulására (1918-1932). PhD értekezés. Debrecen, 2007.

¹¹ Magyarország, 1927. december 7.

¹² Előörs, 1928. szeptember 16.

¹³ Erre a mozzanatra Dósa Rudolfné hívja fel a figyelmet. A MOVE. Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet. 1918-1944. Akadémiai, Bp. 1972. 139. old.

A Gömbös Gyulához intézett 1928. szeptemberi „Nyílt levél”-ben különös nyomatékkal utalt arra, hogy a Fajvédő Párt nem vállalta fel a „becsületes”, a „latifundiumokat... 1000 holdra redukáló” földreformért folyó harcot. Nem lépett fel az erélyesen idegen tőke „gazsági ellen” és nem képviselte megfelelő hatékonysággal és súllyal a „magyar faji” és „magyar katonai” gondolatot sem. Bajcsy-Zsilinszky kritikája végeredményben arra utalt, hogy fel kívánja vállalni a magyar paraszti milliók érdekeinek védelmét.¹⁴

Az Előörsben megjelent vezércikk nyitányt jelentett abban az értelemben, hogy megkezdte a szövetségesek toborzását a nemzeti radikalizmus néven ismertté vált politikai elképzelései megvalósításához.

Bajcsy-Zsilinszky nemzeti radikalizmusa harmadikutas program. A népi mozgalom törekvéseivel sok szempontból rokonítható politikai elképzelés. Bajcsy-Zsilinszky könyv formájában is megjelent politikai programja egy olyan társadalmi rend megteremtését vázolta fel, amelyben az agrárkérdés, és szerinte annak elválaszthatatlan részét képező szociális kérdés átfogó megoldására a parasztságra támaszkodó – hazafias szellemű – középosztályt tekinti a nemzet igazi vezető erejének. Bajcsy-Zsilinszky radikális földreformot hirdetett. A gazdasági és szociális erő gyarapodásával egyidejűleg a parasztságot ki akarja szabadítani a nemzeti lét alá szorított állapotából: politikai jogokat adna neki és megnyitná a lehetőséget a kulturális felemelése előtt.¹⁵

Az ország gazdasági és szociális, valamint politikai és kulturális megújítását összekapcsolta egy – a közép-európai összefogást, a magyar revíziós elképzeléssel összehangolni igyekvő – új külpolitikai irányvonal érvényre juttatásával.

Bajcsy-Zsilinszky az 1920-as, 1930-as évek fordulóján szoros kapcsolatokat alakított ki a feltörekvő új nemzedék szervezeteivel, s a lassan mozgalommá tömörülő népiekkel. 1927 végétől, 1928 tavaszától különösen a Bartha Miklós Társaság (BMT)¹⁶ tevékenységét kísérte figyelemmel, s nyújtott segítséget akciói megvalósításához. Szerepet vállalt az 1928-as Ady-ünnepség előkészítésében. Az ünnepség szervezői – Csorba Géza, az Ady-síremlék készítője ajánlására – Bajcsy-Zsilinszkyhez fordultak a hatósági engedélyek megszerzése ügyében. Bajcsy-Zsilinszkynek a kapcsolatai révén sikerült elérni, hogy a fiatalok az ünnepséget megtarthassák.¹⁷

Bajcsy-Zsilinszky kritikai észrevételeivel, politikai és személyes kapcsolatainak a felhasználásával, segítette a Bartha Miklós Társaság és a fiatal nemzedéket tömörítő más szervezetek – így a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallhatók Országos Szövetsége, a Nemzeti Diák Szövetség, a Turul Szövetség – közötti „nézeteltérések”-et feloldani. A jövőt illetően pedig azt javasolta ezeknek a szervezeteknek, hogy a soraikban meghúzódó szervezeti és szellemi megosztottság felszámolására, alkossanak egy olyan „minimális program”-ot, amely mindannyiuk számára elfogadható módon összekapcsolja a „nemzeti gondolatot” a „szociális törekvésekkel”.

---

¹⁴ Előörs, 1928. szeptember 16.

¹⁵ Bajcsy-Zsilinszky Endre: Nemzeti radikalizmus. Bp. 1930

¹⁶ Bartha Miklós Társaság történetére lásd Sebestyén Sándor: A Bartha Miklós Társaság. 1925-1933. Kossuth, Bp. 1981. Tasi József: A Bartha Miklós Társaság megalakulása és első évei. Literatúra, 1980. 2. sz. Bajcsy-Zsilinszky és a Bartha Miklós Társaság kapcsolatára lásd még Kiss (F) József: i.m.

¹⁷ Gergely Pál: Az első budapesti Híd folyóirat emléktárából. Irodalomtörténeti Közlemények, 1979. 3. sz.

Az egységes program elfogadása többek között azért is szívügye volt mivel a különféle szervezkedések céljai, valamint a BMT eszmei-politikai törekvései és az ő nemzeti demokratikus elképzelései között sok rokon vonást vélt felfedezni.

A feltörekvő nemzedék megnyerésére szolgált az is, hogy az Előőrök nyilvánosságot biztosított a számukra: rendszeresen beszámolt a tevékenységükről, felhívta a figyelmet a rendezvényeikre, helyet adott a vitáiknak és közölte írásaikat. Erre a szellemi sokszínűségre utalt többek között Fėja Géza a visszaemlékezésében, amikor úgy jellemezte a lap tevékenységét, hogy a jobboldali indíttatással baloldali nézetek kifejtésére adott lehetőségét.

1928 szeptemberének második felében közli a lap Fábían Dánielnek az „Ifjú szívekben élek” című írását. A Bartha Miklós Társaság elnöke ebben az írásában Szász Zoltánnak¹⁸ a Nyugat hasábjain 1928 végén megjelent – heves támadásokra alkalmat adó – kritikájára válaszolt. A cikk a Bartha Miklós Társaság elvi célkitűzéseit és törekvéseit a következőkben összegezte: „mi olyan Magyarországot akarunk, melyben a kereskedelem, iparban, a minisztériumokban úgy érvényesül a magyar faj, mint amilyen számarányban szerepel a parasztságban és a mezőgazdasági munkásságban.”¹⁹

A parasztság felemeléséért vívott küzdelemben a Bartha Miklós Társaság elhatárolódott minden más politikai csoportosulástól – tette hozzá. Az elhatárolódás okát pedig az előző nemzedékek hibás politikájában jelölte meg. Felhívta a figyelmet az előző nemzedék szociális érzéketlenségére, ami a radikális földreform elmulasztásához, a parasztság felemelkedésének akadályoztatásához vezetett. A társaság elnöke a földkérdés megoldását egy demokratikus berendezkedésű magyar „faji-paraszt” állam keretében látta megoldhatónak: „mi egy nagyvonalú társadalmi evolúció kivételére a parasztságot ismerjük el, ...a középosztály fejlődését, illetve megváltoztatását is abban az irányban szeretnénk, [amely] természetes vezérharcát adja a parasztságnak, képviseli legmagasabb formában a paraszti öntudatot és a parasztszolidaritást, mint a paraszti törekvések erkölcsi posztulátumát.”²⁰

Fábían Dániel a kezdődő népies-urbánus vita érvrendszerének felhasználásával alakította ki a maga álláspontját. Véleménye szerint a XIX. század első felében még haladó liberalizmus az XX. század második évtizedére elavulttá vált, s maga a polgárság is hanyatló szerepet játszik a további társadalmi fejlődésben. A polgárosodást jelképező város már képtelen a kultúra megújítására – írja, s hozzáteszi –, még azok is arra a következtetésre jutottak, akik elfogultan a várost tekintik a kultúra egyedüli hordozójának, hogy az európai civilizáció bukásra van ítélve. Az európai civilizáció azonban nem pusztulhat el – folytatja, mert a hanyatló város kultúrateremtő funkcióját, a ma még be nem látható fejlődési távlatokkal rendelkező falu veszi át.

Fábían Dániel szerint a polgári liberalizmus mellett a marxizmus, mint elmélet, szintén bukásra van ítélve. A marxizmus, mint gyakorlat is megbukott. Képtelen megoldani a paraszti

---

¹⁸ Szász Zoltán: Ifjú szívekben élek. Nyugat, 1928. 16. sz. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00449/14031.htm>

¹⁹ Fábían Dániel: „Ifjú szívekben élek”. Előőrök, 1928. szeptember 16., 30.

²⁰ Uő. Uo.

magántulajdonon alapuló társadalom problémáit. A Szovjetunió „egy nyűgös és szerencsétlen államszocialista gazdasággal megkötött iparú, hatalmas parasztállam”-má változott.²¹

A polgári és a szocialista állam helyébe lépő demokratikus paraszti állam keretei között látja megvalósíthatónak a „magyar faj győzelmét” és felemelkedését. A magyar paraszti demokrácia hatékonyan képes fellépni minden idegen faji elnyomással szemben és radikálisan korlátozni tudja a zsidó nagytőkének a gazdasági és a „sváboknak” a politikai életben betöltött szerepét.

A Bartha Miklós Társaság a magyarság néparányának megfelelő mértékű gazdasági, politikai és kulturális érvényesüléséért vívott küzdelemben, Ady Endrét és Szabó Dezsőt tekintette szellemi vezérének, az ő faj fogalmukat elfogadva küzd a „parasztság, munkásság és középosztály hármasszövetségű” politikai hatalmon alapuló új magyar demokratikus parasztállam megteremtéséért – szögezi le végül a cikk.

Fábián Dániel mellett sok más nép-nemzeti gondolkodású fiatal számára is fórumot biztosított Bajcsy-Zsilinszky hetilapja. Az Előőrs szerkesztésében, a lap egyes rovatainak irányításában is helyet kaptak a Bartha Miklós Társaság tagjai: többek között Áfra Nagy János, Órsy Attila, Simon Zoltán, Szabó Bertalan. Rajtuk kívül a népi tábor más, kevésbé ismert képviselőinek az írásai is megtalálhatók a lapban.²²

A népiek és Bajcsy-Zsilinszky Endre kapcsolatának az alakulására nagy hatással volt Féja Géza, aki ezekben az években komoly irodalomszervező és szépirodalmi tevékenységet fejtett ki az Előőrsben. Féja számos írásában szállt síkra a lapban a „népi írók” mellett.

Féja Géza a Szabadcsapat című önéletrajzi munkájában így emlékezik vissza ezekre az időkre: „Zsilinszky Endre mennél több gondolkodó, helyzetére és közös nagy feladatainkra eszmélő parasztot igyekezett az Előőrs hasábjain megszólaltatni, hiszen írásaik közvetlenül beszélő érvek voltak emberi és politikai érettségük mellett.”²³

1928 nyarától bemutatkozási lehetőséget kaptak a lapban az erdélyi írók - közöttük Tamási Áron, valamint a Tiszántúlról származó tehetséges költő- és írójelöltek: Sinka István, Szabó Pál, később pedig a dunántúli Sértő Kálmán is. Ezek az írók, költők nem csupán a „nép soraiból jöttek”, hanem az alkotói pályájuk csúcán is a „nép között maradtak”. Életük és megélt élményeik révén közvetlenül, belülről ismerték a magyar vidék, a paraszti világ, a falu életét és lelki világát, a „vidéki Magyarország”-on élőket gyötrő kérdéseket.

---

²¹ Uó. Uo.

²² Kiss (F) József: i.m.

²³ Féja: Géza: Szabadcsapat. Életrajz. Szépirodalmi, Bp. 1963. 276. old.

SZABÓ PÁL ÉS AZ ELŐÖRS

Szabó Pál 1893-ban született a korabeli Bihar vármegyében, Biharugrán. Íróvá válásának kezdetei az 1920-as évek második felére esnek. Arra az időszakra, amikor az országban mély gazdasági válság kezdődött, amitől szinte valamennyi társadalmi csoport szenvedett, valamennyi politikai erő, politikai párt és mozgalom kiutat keresett. Ennek az erjedésnek egyik jele volt, hogy napirendre került a „népiek” és az „urbánusok” vitája.

Szabó Pál származásánál, társadalmi helyzeténél, valamint társadalmi-közéleti érdeklődésénél fogva a népiekhez csatlakozott, pontosabban ide tartozott, mert a kritikusok –írói témaválasztása kapcsán – azonnal ide sorolták. Később ezt a szerepet tudatosan vállalta. Az 1930-as évek közepére a népi mozgalom egyik jelentős – vezető – alakja lett.²⁴

Szabó Pál, aki egyik szervezője és vezetője a parasztság politikai szervezkedésének, a gyakorlat oldaláról közelíti meg a népi irodalmat és a népiek táborrá szerveződését. A „Nyugtalan élet” című önéletrajzi tetralógiájának harmadik kötetében – „Az írás jegyében”-ben – a következőképpen látja a saját szerepét. „A népi irodalom cselekvő jelentkezése tulajdonképpen az én első regényemmel, az *Emberekkel* indult, Veres Péter, Sinka, Sértő, s Erdélyben Asztalos, Nagy István, Horváth István hamarosan következtek egymás után, s a református fiatal papok, tanítók lettek ennek az irodalomnak a hívőivé és hirdetőivé. Illyés Gyula, Kodolányi, s Erdélyben Tamási, Nyírő, s József Attila, a munkásság költője, valamivel előbb indultak..., de ők mégiscsak az alapozást végezték el eddig [ti. 1930-ig, az *Ember* megjelenéséig- KFJ.], mert holgy a mi jelentkezésünk igen nagy hatással volt rájuk is, kétségtelenül.

(...)

Még magára Móriczra se volt közömbös a jelentkezésünk. Aki szinte személyében fogta össze a sok esetben kuszált, zavaros népi égtájakat.”²⁵

Szabó Pál írói tehetségét kezdettől fogva mind a két tábor elismerte. Móricz Zsigmondnak a Nyugatban megjelent kritikája avatta igazi íróvá. Móricz az *Ember* című regény megjelenésekor úgy nyilatkozott Szabó Pálról, hogy személyében a parasztság életének egy új és szép hangú kifejezője robbant be az a magyar irodalmi életbe

„Agy Endre: Vér és arany. Azóta nem volt bennem ilyen izzó és olvadt láz, öröm és meghatottság irodalmi jelenség előtt, mint ma, hogy elolvastam egy új ember könyvét. Szabó: *Ember*. – írja Móricz Szabó Pált bemutatva, majd pedig így folytatja – Maga erejéből adja, amit tud, de nem azért adta belé Isten a vágyat és akaratot, hogy megtanulja a betűvetést és a szavakkal való lélekvilágítást, hogy egy íróval több legyen, ma mikor mindnyájunkra keserves idők járnak, mikor az igazi írásnak tenyéryei helye alig van a betűkkel telenyomott papírosok legelő

---

²⁴ Szabó Pálról nagyszámú írás jelent meg, azonban monografikus feldolgozás eddig nem készült róla. A leghasználhatóbb és legszínvonalasabb áttekintést Czine Mihály írta róla. Czine Mihály: Szabó Pál. Szépirodalmi, Bp. 1971. (Arcok és vallomások) Szabó Pál írói pályafutásának kezdeteit Bata Imre vizsgálta Szabó Pál indulása című tanulmányában. In: Bata Imre: Szabó Pál faluképe. Tanulmányok. Békéscsaba, 1984. 5-30. old. N. Pál József (válogatta, szerkesztette, és összeállította): Ahogy lehet. Szabó Pál emlékezete. Nap, Bp. 2004.

²⁵ Szabó Pál. Nyugtalan élet. Az írás jegyében. Szépirodalmi, Bp. 1958. 224-225. old.

tengerén... Hanem azért, hogy kimondja, amit más ki nem mondhat. Hogy hozzon valamit az élő igazságból, amely ott szunnyad a nép lelkében és életében. Hivatása van: a magyar rögök lelkének kell lennie.”²⁶

A regény megjelenése előtti időszakban Szabó Pál „írói stílusgyakorlatokat” folytatott. Rövidebb, kisebb terjedelmű írásait a helyi és országos lapok közölték. A két világháború között ugyanis a politikai, közéleti lapok is gazdag irodalmi melléklettel jelentek meg. Első írása a Kőrösvidékben jelent meg.²⁷ A kormánypárti lap azonban csakhamar elzárkózott újabb írásainak a közlésétől, mert bennük a Biharugrán megélt – reménytelenül könyörtelen – magyar valóság sűrűsödött össze.

Szabó Pál ekkor az Előőrsnél kopogtatott írásaival. Ő maga, szerényen, „furcsa, dadogó kis cikk”-eknek nevezte az ide benyújtott írásokat.²⁸ Bajcsy-Zsilinszky azonban azonnal felismerte, hogy a szerző, olyan új népi tehetség, aki a korabeli társadalmi viszonyok között csak megfelelő támogatással vívhatja ki az őt megillető helyet a magyar irodalmi életben. Szabó Pált 1928 novemberében – Szabó Pál első rövid cikkeinek elolvasása után – úgy mutatta be a lap olvasóinak, mint figyelemre érdemes, „érdekes, eredeti tehetséget”. A bemutatást hamarosan a bemutatkozás követte.

Néhány héttel később, 1928. december 22-én az Előőrs közölte Szabó Pál Páriák című írását. Az elkövetkező négy esztendőben Szabó Pálnak harmincnál is több írása jelent meg az Előőrsben. Szabó Pál első írása tehát 1928-ban jelent meg. Ezt azért kell külön hangsúlyozni, mert maga Szabó Pál, valamint a munkásságát vizsgáló irodalomtörténet is úgy emlékezik vissza, hogy első írásai 1929-ben jelentek meg Bajcsy-Zsilinszky lapjában.²⁹

Írásainak többsége valóban 1929-ben jelent meg, de az Előőrs 1930-ban és 1931-ben is rendszeresen közölte Szabó Pál írásait. Az Előőrsben megjelent „dadogó kis cikk”-ek mára teljesen feledésbe merültek, pedig komoly történelmi forrásértékkel bírnak, s jelentős szépirodalmi értéket képviselnek.

Szabó Pál munkássága eredetien új hangot jelentett a magyar irodalomban. A falu életének és a parasztság lelkivilágának, az őket foglalkoztató kérdések tényszerű, újfajta realizmust képviselő bemutatásával. Szabó Pál korai írásaiban az irodalom és a politika, a közéleti érdeklődés és elkötelezettség sajátos, csak rá jellemző keveréket alkotott. Írásaiban központi helyet kapott a magyarságnak, a bihari nép életének, és szülőföldjének – „Biharországnak” - a bemutatása.

Ezekben az írásokban a vérzivataros magyar történelem, a parasztember kesernyés, izzadság szagú, szinte kilátástalanul reménytelen élete, a reménytelenség miatt érzett fájdalom sűrűsödött össze. Ugyanakkor a jobb élet utáni vágyat és sóvárgást kifejező lázadó szellem is jelen van az írásaiban. Természetesen ez nemcsak Szabó Pál esetében figyelhető meg. Szabó Pál és a

---

²⁶ Móricz Zsigmond: Új nagy író küldött a falu. Nyugat, 1931. 3. sz.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00449/14031.htm>

²⁷ Czine Mihály: id. mű 109-112. old.

²⁸ Czine Mihály: i.m. 109-112. old.

²⁹ Czine Mihály: id. mű 112-114. old. Bata Imre: Szabó Pál indulása. In: Szabó Pál faluképe. 5. old.

hozzá hasonló őstehetségek – Veres Péter, Sinka István, Sértő Kálmán, Nagy Imre – „akkor találnak igazi hangjukra, írja Görömbei András a Sinkáról írott kismonográfiájában, amikor viszonylag kevés művészi áttétellel saját sorsukat, élettörténetüket írják meg. A múlt hiteles számbavétele alapvető a későn induló tehetségek szándékainak kialakulásában. Ez adja meg az irányokat szabó életrendező elveket.”³⁰

Az őstehetségek pályakezdésében szerepet kapott a pusztulás víziója is. Rendkívül erősen foglalkoztatta őket a parasztság és a magyarság – a nép és a nemzet – sorsa. Ebből következett aktív közéleti tevékenységük és a rendszerkritikájuk, amely ellentétpárokból igyekezett megjeleníteni a magyar sorskérdéseket. A népiek közül talán Szabó Pál kötődött legszorosabban Biharhoz, a szülőföldjéhez. „Biharország”-ból kitekintve azonnal és rendkívül határozottan rámutat a hasonlóságokra és különbözőségekre. Szabó Pál írói munkásságának e sajátosságára jó rávilágítanak azok, az országjáró útjai során keletkezett riportok, amelyekben Biharországot, a bihari embereket hasonlítja össze a Szeged környéki nyomorgó földbérlekkel vagy ormánsági emberekkel.

Szabó Pál az Előörsben megjelenő első írásában az ország periferiáján élő emberek ábrázolásával akarta felhívni az ország figyelmét a kinaszítottakra, a „páriákra”, a „konvenciók béresekre”, a „senki”, a „Rongy-Király” magyarokra, vagyis arra a szegényparaszti rétegre, amelyről az 1920-as évek végén Szabó Pál már azt tartotta, hogy – a földbirtokossággal szerves egységet képezve – az igazi nemzeti fenntartó erő. „*A magyar faj legviharalóbb alapja, tartó pillére, legázolhatatlan drótsövénye a törpebirtokos parasztember* (kiemelés az eredetiben – KFJ) – írta, s így folytatta – Sokszor megénekelte és elvezércikkezett igazság, hogy ezekből az emberekből adódnak a leghűségesebb adófizetők, fogyasztók és okosan gazdálkodók. Gavallér módra adakoznak templomépítésre, harangöntésre. Talán már el is készült az új hivatalban arról a statisztika, hogy ezek az emberek voltak a háború legbátrabb, mindenre legelszántabb káplárjai, őrmesterei és hősi halottai...”³¹

Szabó Pál a „nemzetvédelmi gondolat” mellett emelt szót, mikor a bihari szegénységről írt. Úgy vélekedett, hogy a falusi szegény néprétegek helyzetének gyors javulása nélkül fennáll annak a veszélye, hogy „akármilyen áramlat vonulna még egyszer végig a magyar pusztákon – lehetne az vörös vagy akár fajvédő is, – *e lélekben összeomlott és a földesúr fogalmával teljesen meg hasonlott, elkészeredett tömeg bármilyen zavaros célra könnyen felhasználható eszköz lenne!*”³²

Szabó Pál írásaiban úgy vélekedett, hogy a kiegyezést követő korszakban a földesurak nemcsak a cselédek munkaerejét használták ki, hanem nevelő hatással voltak rájuk. Az első világháború után azonban gyökeresen megváltozott a helyzet. Mostanában – írja – „Biharnak legnagyobb részében zsidóé a föld és még inkább a bérgazdaság, semmi, de semmi sem köti a bérest a gazdasághoz, ha nehezen megszabadulhat tőle, élete végéig átkozza azt.” A zsidó bérlők nincsenek tekintettel a szolgálatukban álló emberek életkörülményeire és oktatására. A mezőgazdasági konvenciók béres évi fizetése – sorolja – 12 hektoliter búza, 50 kg só, 40 kg

³⁰ Görömbei András: Sinka István. Akadémiai, Bp. 1977. 26-27. old.

³¹ Szabó Pál: Páriák. Előörs, 1929. február 16.

³² Szabó Pál: Határszéli falvak a nyomorúság pergőtüzében. Hogyan készülünk a revízióra. Előörs, 1929. március 9. (kiemelés az eredetiben)

szalonna, 100 öl vetemény, 1000 öl tengeriföld és 80 fillér. „Ezt a járandóságot megkapja negyedévi részletekben pontosan. Negyedévről negyedévre ebből él, ebből kell megélni. Ebből ruházódik, ebből neveli, ruházza, iskoláztatja a gyerekeit. A hektoliter búzából lemegy a malomban a vám, a porlás, mi marad, mi jut ebből a béresnek egy napra, a családtagoknak, bárki könnyen kiszámíthatja.” Így aztán a szegényparasztság, amely így aztán lassan „agyonvágott erkölcsi, anyagi” válságba jut, nemtörődöm módon, rosszakarattal végzi a feladatát.

„Én nem vagyok földbirtokos, béres se vagyok, de ezeknek az embereknek a lelkivilágát ismerem” – írja, ezzel is jelezve – kötelességének tekinti, hogy „fölrázza a kortespálinkába butult, agyon végrehajtott, dögvészes letargiába taszított néptömeg emberi öntudatát”.³³

1929 folyamán a Határszéli falvak a nyomorúság pergőtüzében címmel külön sorozatban mutatja be szűkebb pátriáját, a keleti határszélen található községek lakónak életét, a falvak mindennapjait. A téma felvezetésekor rámutat arra, hogy Nagyvárad, mint regionális vonzasközpont elcsatolása, súlyos értékesítési gondot okozott a trianoni határ mentén található nagyszámú magyar falu lakosságának. „Nagymagyarországhoz viszonyítva a csonkahazában aránytalanul megszaporodott a határszéli községek száma. A ledarabolt városokkal kiapadtak a kereskedelmet tápláló góccok, piac nélkül 20-30 %-kal olcsóbban értékesítheti termését minden termelő. A határ levágta a termőföldek egy részét is. A termelés kínosan, nehezen vánszorog. A konjunktúra letörésekor a gazdáknak sürgős kölcsönre volt szükségük... A levágott területekre kölcsönt kapni nem lehetett, a román hatóságok másolatban ugyan kiadják a telekkönyvet, de a bankok – tán nem ok nélkül – ennek a „hivatalos” másolatnak nem igen hisznek.”³⁴

Írásai bemutatják a határmenti községek egészségügyi viszonyait, figyelmeztetnek az egykézés veszélyeire. Megrázó képekkel ecsetelik a Nagyatádi-féle földreformnak a paraszti gazdálkodás tönkremenetelét siettető következményeit, a községek adózási állapotait.

*

Szabó Pál a magyarság egy olyan nemzedékének volt a képviselője, amelyik a világháborúban vált felnőtté. Ennek a nemzedéknek a frontélmények tágitották ki a horizontját. A falusi ember a világháborúból bizonyos szellemi emelkedettséggel tért vissza, látóköre kiszélesedett, ismeretei jelentősen bővültek. A frontot megjárt férfiak fölébe nőttek azoknak a kortársaiknak, akik nem vettek részt a háborúban. Ők voltak azok, akik a régi világot fokozatosan átértékelték. Más népek megismerése, a magyarságnak a velük való összehasonlítása következtében nagyobb odafigyeléssel követték és érzékenyen reagáltak a hazai közélet változásaira. A közéleti tevékenység eredményessége és sikere a fennálló viszonyok elmélyült, mélyreható, kritikus ismeretéből fakad. Tehát felelősségteljes közéleti tevékenységet csak a közfeladatokról kialakított pontos, a realitásokkal számot vető – egyéni – elképzelések mentén lehet végezni. Szabó Pál írásai arról tanúskodnak, hogy számára a szülőföld, a parasztság szeretete, felelősségvállalással és kötelességtudattal párosult. Nemcsak írni akart, hanem tenni is akart saját fajtájáért, a parasztért és az egész magyarságért.

---

³³ L. uo.

³⁴ Szabó Pál: Határszéli falvak a nyomorúság pergőtüzében. Előrs, 1929. március 9.

A második világháború előtt ez a közéleti elhivatottság vezetett oda, hogy a paraszti, illetve a parasztságnak a politikába történő beemeléséért folyó szervezkedés egyik lelkes közreműködője, vezető személyisége lesz. Először a tarpai választókerület parasztságát maga mellé állító Bajcsy-Zsilinszky Endre mellett lépett fel, majd fél évvel később a Független Kisgazdapárt szervezésében működött közre, a harmincas évek végén pedig a Nemzeti Parasztpárt egyik alapítója lesz.

1929-ben Tarpán időközi választásokat tartottak. Az időközi választáson több helyi jelölt – Kutkafalvi Miklós, Linder Jenő – mellett fellépett Konkoly-Thege Kálmán nyugalmazott huszár ezredes és országos politikából korábbról jól ismert Bajcsy-Zsilinszky Endre. A választópolgárok nagyobb többsége Bajcsy-Zsilinszky Endrét támogatta, a kormánypárti Konkoly-Thege Kálmánnal szemben. Bajcsy-Zsilinszky azonban a személyét ért sorozatos atrocitások, az alaptalan rágalomok és választási visszaélések miatt nem tudta megszerezni a mandátumot. A szavazást követően Bajcsy-Zsilinszky leutazott a kerületbe, hogy a közigazgatási bírósághoz benyújtandó panaszához bizonyítékokat gyűjtsön. Ekkor történt az ún. „Bálint-affér”: 1929 nyarán Bajcsy-Zsilinszkyt a tarpai választókerületben a csendőrök bilincsbe verték.

Az esemény kapcsán jelent meg az Előörsben Szabó Pál Himnusz és puskatus című vezércikke, melyről visszaemlékezésében úgy ír, hogy annak nem ő a szerzője. A vezércikk követelte az önkényeskedő csendőrök felelősségre vonását. Síkra szállt a paraszti érdekképviselet, a magyarság és Bajcsy-Zsilinszky, illetve a nép és hozzá hasonló gondolkodású politikusok összefogása mellett. „A magyar paraszt meg fogja találni, akár a maga kebeleiből, akár idegen osztályból... azt a Megváltót – írja –, aki saját hazájában igazi, végleges honfoglalásra vezesse.” A vezércikk támadta a Bethlen-kormányt is. „Tán soha el nem hangzott még erről a tárgyról az igazán őszinte megállapítás. Ha ezt teszem, nyilván az egész ország magyarsága, az elszakított részek összes magyarságának érdekében teszem, sőt: a rendszernek halálosan komoly érdekében teszem. Mielőtt még egyszer tarpai mintára puskatussal akarná szétszórni a Himnuszt éneklő magyar parasztokat, előbb számoltassa össze, hány leventeköteles fia van a puskatus érdekkörébe tartozó családapáknak? És számoljon: megéri-e, vagy nem?”³⁵

Az írás ugyanakkor azt is leszögezi, hogy a parasztság megszervezéséhez „semmi esetre sem a magyarországi szociáldemokrácián keresztül vezet az út”. A paraszti szervezkedést ugyanakkor elhatárolta a hivatalos Magyarországot képviselő politikai erőktől, és az „idegen vérrel fertőzött lipótvárosi szellemű” középosztálytól is.³⁶

Ő, aki egyébként „okos diplomata tudott lenni”, 1929 nyarától egyre merészebb tervekkel szőtt elvbarátaival az önálló paraszti-kisgazda mozgalom elindítására. A szervezkedése Csonka-Biharban indult.

A válsággal összefüggésben megindult kisgazda szervezkedésről több beszámoló és történeti feldolgozás született az elmúlt évtizedek során. A dolgozat ezért Szabó Pálnak e témában, az Előörsben megjelent írásait mutatja be.

³⁵ Szabó Pál: Himnusz és puskatus. Előörs, 1929. augusztus 3.

³⁶ Uő.: uo.

Szabó Pál először 1929 őszén hívta fel a figyelmet a paraszti szervezkedés jelentőségére. „Mi néhányan, százsorosán fájó lelkű kis senki magyarok már évek óta ágálunk a vidéki lapok útján a falu pusztulása ellen. Tiszta, kristályos, igaz betűket tördelünk, faragunk, rakunk egymás mellé, s kérges tenyérrrel törjük a rögöt. Tíz átkozott, hazug esztendő vérvérkonyes, halálverejtékes mocsarában küzdünk a létért, a fennmaradásért, a falu páriáinak emberi méltóságra jutásáért: de minden esztendő nagyobb és nagyobb zuhanással omlott le ránk, nyomott le bennünket az ámítások, hitegetésekkel tarkított, kirabolt életünk agyon áporodott mocsarába.”³⁷

A válság elmélyülésével párhuzamosan arról számol be, mint egyik írásának címéből is kitűnik, hogy „Ős-Biharban” megmozdult a föld. A vidék egyik legnyomorúságosabb településén, Okányban a „kormányzat irtóztatós rövidlátása és nemtörődömsége” következtében megalakult a Magyarországi Szociáldemokrata Párt helyi szervezete. Szabó Pál a folyamatot olyan rossz irányba elindult változásnak tekintette, amelytől a parasztságnak el kell határolnia magát. Amennyiben a parasztság szervezkedése ebben az irányban halad tovább, vagy esetleg „a falukat rőfögve járó disznó bolsevizmussal” kezd kacérkodni – figyelmeztet Szabó Pál –, akkor a magyarság, mint nemzet örökre elvész. A parasztságnak a vidék érdekeinek megvédése érdekében a saját útját kell járnia; a parasztság saját pártot kell alakítania – hangsúlyozta.³⁸

Az 1920-as, 1930-as évek fordulóján több olyan párt is alakult Magyarországon, amely feladatának tekintette a vidéki magyarság, s ezen belül a parasztság képviselését. Ezek közül a pártok közül kiemelkedett a Független Kisgazdapárt, amely hamarosan az ország egyik legerősebb ellenzéki pártjává vált.

Szabó Pál rendszeresen beszámolt az Előörs olvasóinak a Kisgazdapárt körül zajló eseményekről.³⁹ Írásaiban komoly feltételeket támasztott a megalakuló új párttal szemben. A „hárommillió koldusnak” a politikai összefogását először is egy mindent elsöprő politikai mozgalomnak és nem pártnak tekintette. Azt hangsúlyozta, hogy a pártnak mindenekelőtt a szegényparasztság érdekeit kell képviselni: híveit és vezetőit is a parasztság soraiból kell toborozni. Úgy látta: „Ez a Biharból kiindult mozgalom egy szent, igazi út egy új Pusztaszer felé, hol a halálba rohanó nemzet legjobbjai összefognak az örök, az őseréjű paraszttömegekkel, hogy ezzel az el nem pazarolt őserővel, ősi módra megteremtsenek egy olyan országgyűlést, amely dicső csatára vezesse megcsúfolt magyar fajtánkat új ezer esztendő felé!...”⁴⁰

Azt hangsúlyozta, hogy a parasztságnak mindenekelőtt a földigényét kell kielégíteni, és a politikai jogait kell – törvényekben szabályozott módon – biztosítani.

Szabó Pál a kisgazda-szervezkedés egyik főszereplője volt. „Derecskén, néhány hithű pesti elvbarátunkkal megalakítottuk a független kisgazdapártot” – írja 1930 őszén, de ekkor már

³⁷ Szabó Pál: Ős-Biharban. Előörs, 1929. október 26. Uő.: A mi utunk. Előörs, 1930. október 4.

³⁸ Szabó Pál: Ős-Biharban. Előörs, 1929. október 26.

³⁹ A kisgazda szervezkedéssel foglalkozó jelentősebb írásai - melyeket a történetírás sem kezel eléggé körültekintően, a következők: Szabó Pál: Hegymegi Kiss Pál beszámolójának margójára. Előörs, 1930. június 7. Uő.: A bihari kisgazdapárt gyűlésére. Előörs, 1930. június 28. Uő.: A parasztság történetének első fejezetéből. Előörs, 1930. július 5. Uő.: Én is voltam Derecskén. Előörs, 1930. július 14. Uő.: A mi utunk. Előörs, 1930. október 4. Uő.: Békés. Előörs, 1930. október 18.

⁴⁰ Szabó Pál: A bihari kisgazdapárt gyűlésére. Előörs, 1930. június 28.

keserűen megjegyzi, hogy a pártba befurakodtak „holmi kakukkfiókák”⁴¹ is. Reménykedett ugyan abban, hogy „ezek a csecsemőverebek, ezek a széllel bélelt ballasztok egyenként hullnak le rólunk, vérszegény, ösztövérvé mivoltuk hogy is bírná velünk az iramot?”⁴²

A megjegyzés azonban arra utal, hogy csalódott, mert a hamarosan Gaál Gaszton, Eckhard Tibor vezetése alatt folytatódó kisgazdapárti szervezkedés nem vált olyan radikális és markáns érdekérvényesítő erővé, mint azt Szabó Pál elvárta.

Szabó Pál egyébként az első időkben nem kötelezte el magát a Független Kisgazdapárt mellett, hanem élénk figyelemmel kísérte, sőt az egyik előkészítője volt Bajcsy-Zsilinszky Endre pártjának, a Nemzeti Radikális Párt megalapításának is. A Beregi levél című írásában beszámolt a Tiszaháton – Bajcsy-Zsilinszky társaságában – tett látogatásáról.⁴³

A látogatás egyébként része volt annak, az éppen ekkoriban kezdődő országjárásnak, amelynek tapasztalatairól Szabó Pál nemcsak az Előörsben közölt riportokat, hanem készülő regényében és az 1931 után a Nyugatban megjelenő novelláiban is helyett kaptak. A Beregi levél mellett, a riportok közül kiemelkedik A szegedi földbérlok sírjánál című riportsorozata, amelyben a Szeged környéki kisbérlok élet- és munkakörülményeiről számolt be az Előörsben.⁴⁴

A gazdasági válság éveiben aktív nemzeti és agrárpárti szervezkedésekre került sor Magyarországon. Bajcsy-Zsilinszky, aki maga is egy új, nemzeti alapokon álló pártot akart alapítani, nagy figyelemmel követte ezeket az eseményeket. Aggodalommal figyelte a tiszántúli szociáldemokrata agitációt⁴⁵ és „halálosan komoly intőjel”-nek tekintette a munkásport falusi szervezkedését. A „belső nyugtalanság”-ra az adhat okot – írja – hogy a szociáldemokrata agrárprogram minden hiányossága ellenére „nagyobb szabású és gazdagabb..., mint akár a keresztény keresztyén kisgazda földműves és polgári párt, illetőleg a kormány fele részében hihetetlenül elavult, fele részében pedig véglegesen elárult programja, akár más pártok majdnem teljesen hiányzó falupolitikája.”⁴⁶

1930 nyarán Bajcsy-Zsilinszky egy olyan paraszti érdekképviseletet felvállaló (kisgazda)pártban látta a megoldást, amelynek a megalakítását a Bethlen-kormány sem ellenzi. Arra van szükség – írja – hogy a kormány „megengedje, sőt jó szemmel nézze egy ellenzéki, osztályfeletti és minden ízében nemzeti népmozgalom megindítását, mely a falusi millióknak egyedül adhatja vissza elveszett hitüket... s egyedül mentheti meg a magyarság nagy többségét a kétségbeesés politikájának újjólág sötétbe ugrásától.”⁴⁷

---

⁴¹ Szabó Pál: A mi utunk. Előörs, 1930. október 4.

⁴² Uő.: uo.

⁴³ Szabó Pál: Beregi levél. Előörs, 1930. augusztus 16.

⁴⁴ Szabó Pál: A szegedi földbérlok sírjánál. I-IV. Előörs, 1930. szeptember 7., 14., 21., 27. Szabó Pál riportja folytatása az Előörs 1928-ban közölt sorozatának, amely szegedi földbérletek körüli visszaélésekkel foglalkozott.

⁴⁵ Szabó Pál Okányról (Ős-Biharban. Előörs, 1929. október 26) írt cikke alapján figyelt fel a szociáldemokraták falusi szervezkedésének veszélyére.

⁴⁶ Bajcsy-Zsilinszky Endre: Agrárdemokrácia vagy szociáldemokrácia. Előörs, 1930. augusztus 9.

⁴⁷ U.ő.: u.ott.

A Független Kisgazdapárt születésében Bajcsy-Zsilinszky tevékenyen közreműködött. Nagy reményeket fűzött a parasztság országos összefogását felvállaló párt megalakulásához, amelyet esetleg ő irányított volna. Tildy Zoltán, Nagy Ferenc és mások csatlakozásával azonban megsokasodtak a párton belül azok, a Bajcsy-Zsilinszky múltjára utaló megjegyzések („Áchim-ügy” felemlgetése), amelyek lehetetlenné tették a csatlakozását a kisgazdákhöz. A döntő ok, amiért távol maradt mégsem ez. Az ellentét közötté és a kisgazda vezérek között elvi, koncepcionális jellegű volt. Bajcsy-Zsilinszky a társadalom valamennyi rétegét tömörítő, nemzeti egységpártot kívánt alapítani, míg Tildy Zoltánék ragaszkodtak Nagyatádi-féle Kisgazdapárt hagyományait folytató osztálypárt megalakításához.⁴⁸

Az „Áchim-ügy”⁴⁹ felemlgetése törést okozott Bajcsy-Zsilinszkynek a Szabó Pálhoz fűződő viszonyában is. Politikailag hosszú évekre – egészen a harmincas évek végéig – eltávolodtak egymástól. Természetesen emberi kapcsolatuk továbbra is megmaradt, az Előörs továbbra helyt adott Szabó Pál írásainak.

*

Szabó Pál rövid időre a Független Kisgazdapárt egyik vezetője (választmányi tag) lett, amiből világosan kitűnt, hogy a párt prominens vezetői szívesebben látták volna a párton kívül. Másrészt, ekkorra már Szabó Pál lelkesedése is alább hagyott. Számolt azzal a lehetőséggel is, hogy nem fogadják szívesen a Független Kisgazdapártban, s ezért fokozatosan visszavonult a zajos közéleti szerepléstől, a pártpolitizálástól.

Az aktív politizálásától való visszavonulás írói munkásságának kiteljesedéséhez vezetett: ekkor jelentek meg a harmincas évek első felében – az „Emberek” után - azok a regényei és novellái, amelyek országosan, sőt az ország határain túl is ismert, sőt elismert íróvá tették.⁵⁰

*

Nem lenne teljes Szabó Pál és az Előörs kapcsolatának a bemutatása, ha nem szólnánk azokról az írásairól, amelyek már ekkor is komoly előtanulmányokat jelentettek a későbbi szépírói munkásságához.

Szabó gondos megfigyelő volt, szinte a legapróbb részletekig ismerte környezetét. Nem volt Biharban olyan falu, amelyet ne ismert volna, nem volt olyan folyó, olyan vízjárta vidék, amely mellett ne időzött volna. De nem volt Biharugrának sem olyan rejtet zuga, olyan romos,

---

⁴⁸ Az elvi ellentét Szabó Pál írásából és a szervezkedésről szóló tudósításokból is kitűnt. Szabó Pál: Hegyemegi Kiss Pál beszámolójának margójára. Előörs, 1930. június 7. A bihari kisgazdapárt gyűlésére. Előörs, 1930. június 28. A parasztság történetének első fejezetéből. Előörs, 1930. július 5. Én is voltam Derecskén. Előörs, 1930. július 14. A mi utunk. Előörs, 1930. október 4. Békés. Előörs, 1930. október 18. A téma történeti feldolgozására lásd Vida István: Bajcsy-Zsilinszky Endre és Tildy Zoltán levélváltása 1930 decemberében. Kritika, 1983. 1. sz. Vida István: Bajcsy-Zsilinszky Endre és a Bihar megyei Független Kisgazdapárt megalakítása. 1930. Békési Élet, 1986. 3. sz.

⁴⁹ 1911-ben Áchim L. András paraszti képviselőt Zsilinszky Endre és Zsilinszky Gábor családi indíttatású – véres verekedésbe és leszámolásba torkolló – vitában meggyilkolták. A Zsilinszky testvéreket a bíróság felmentette. Miután a gyilkosság pontos körülményeit nem tisztázták, Bajcsy-Zsilinszky Endrét gyakran érték politikai indíttatású vádak, hogy Áchim L. András meggyilkolásáért.

⁵⁰ Békalanca (1931), Papok, vasárnapok (1933), anyaföld (1934), Őszi szántás (1934), Honfoglalás (1934), Magyarok (1935), Csodavárás (1936).

düledező zsúp- vagy nádtető parasztháza, sövénykerítése, amelyet nem örökített volna meg írásaiban, s amely ne ösztönözte volna arra, hogy legalább jegyzetfüzetében feljegyezze róla a benyomásait. Ismerte a nép gondolatvilágát és meséit. A „szelíd krónika-mondás” írói munkásságának szerves része volt.

1930 őszétől jelennek meg az Előörsben Szabó Pálnak azok az irodalmi jellegű írásai, amelyek új hangot képviselnek a magyar irodalomban. Ezek az írások Szabó Pál íróvá válásának fontos állomásai. Az első ilyen írása – A magyar föld, a magyar gyermek... – 1928 karácsonyán jelent meg⁵¹, melyben a paraszti társadalom kiszolgáltatottságának és egyke kérdésnek ad hangot. 1929-ben elsősorban tudósításokat és határmenti falvak népének nyomorát szemléltető kisebb írásokat közölt tőle az Előörs.⁵²

Ezek az írások rövidek, tömörek és lényeglátóak; valóságos „mini” szociográfiák. 1930-ban született a Levél az aratásról⁵³, a Riport a cséplőgép mellett⁵⁴, a Sarkadon, Ferenc napján⁵⁵, valamint a Meglátogatom a kislányomat az iskolában⁵⁶. Szabó Pálnak ezek a munkái a vidéki Magyarország, a falu és paraszti élet egy-egy jellegzetes pillanatát ragadják meg. Ezek az írások ugyan érzelmektől és indulatoktól fűtöttek, de mégis a tényszerűek.

Szabó Pál ezekben az írásaiban hű maradt ahhoz a társadalmi osztályhoz, ahonnan származott. Témaválasztásában a vidék, a falu és társadalmi osztálya – a parasztság – mellett helyet kap annak a földbirtokosok világának és a tönkrement hajdú-nemességnek a bemutatása is, amelyről mindig saját(os) véleménye volt.⁵⁷

Szabó Pál természethez való bensőséges viszonyát ismerhetjük meg az Esik az eső című elbeszéléséből. Az elbeszélés, amelyet az író később novelláskötetétébe is felvett, szinte kézzel fogható közelségbe hozza, filmszerűen jeleníti meg a nyári vihar keletkezését. Miközben lelki szemeink előtt lepergő képsorok, felelevenítik, hogyan keletkezik, pillanatok alatt a vihar, szinte a semmiből heves dörgéssel és villámlással s itatja meg a szomjúságtól repedezett földet, azt is látjuk, ahogyan a vihar elől elhúzódtott ember köszönetet mond a Teremtőnek az életet adó, a természetet megújító esőért.

„Megered az eső és üvegkongással kong a szikkadt udvaron. Apránként változik a hangja, bőrostor nógató paskolása; később úgy hallik, mintha sietve közeledne valaki az udvaron...

Csereg, dörög, villan a fény.

Az ereszről a földre fénylő cérnaszálak nyúlnak, szorosan egymás mellett és egymást követően. Itt van a jó Isten áldott szövőszéke...

Pihent felhőtömegek loholnak keresztül a háztetőn és hull, hull az áldott kegyelem...

Újabb villám szakítja szét a levegőt és bőven omlik ránk az Irgalom.

---

⁵¹ Előörs, 1928. december 29.

⁵² Határmenti falvak a nyomorúság pergőtüzében. Előörs, 1929. március 9., június 1., június 25., szeptember 3., 1930. március 29.

⁵³ Előörs, 1930. július 12.

⁵⁴ Előörs, 1930. július 26.

⁵⁵ Előörs, 1930. december 20.

⁵⁶ Előörs, 1930. november 22.

⁵⁷ Szabó Pál: Egy nemesi család története. Előörs, 1930. június 14.

Füvek és fák belenyújtóznak az áldott borulatba, hozsánnát zeng a mezők medre, imádságot mormol a tarló, óh, de jó volt ez a kis eső...⁵⁸

Szabó Pál Előörsben megjelent első elbeszélései a természettel azonosuló ember szemével ábrázolja – már-már lírai hangvétellel – a paraszti lét, a paraszti életforma legfontosabb eseményeit, s ezek között is az aratást, melyet minden évben izgatottan várt a falusi ember, hiszen tudta a terméstől függ egész évi kenyere. Az aratás – írja Szabó Pál a Riport a cséplőgép mellett című elbeszélésében – „Színek se szín az eddig ismert és festett, és imádott színek között. Hanem valami más, valami nagyszerűbb keveréke a színek és illatnak, tán a magzatától megfosztott föld pihegő vágyódásával ölelkező érett búzaszemek pírja, tán a kalászkok remegése a fényben, a zizegő szalma sípja, tücsök ciripelés, pitypalattyes fürdése a fürjnek, öröm, verejték, szerelmi vallomások a kereszt ölén, hajnali csókolások, gyermekkori emlék, a múlt bánata, a jelen sivársága és a jövő reménye, fiunk játéka és leányunk álma, feleségeink új rokolyája, a lévő és lehető valóságnak egybeolvasztott zenéje: maga az Élet van itt a kereszték körül...⁵⁹

Az Előörsben megjelent írások Szabó Pál vallásosságára is rávilágítanak. Szabó Pál hitt az isteni gondviselésben, hitt a vallás jellemformáló, nevelő hatásában, azonban erős kritikával illette mind a római katolikus, mind a református egyházat. Az Isteni gondviselésbe vetett hitét apjától örökölte. „... az édesapámnak minden szava imádság volt. Imádkozás volt, mikor mesélgető kedvében a paraszt ősök történetét teregette ki gyermeklelkem előtt. Imádkozás volt a hallgatása, mikor a dübörögve közeledő idők robaját hallgatta...⁶⁰

Szabó Pál vallásossága a természettel, az őt körülvevő világgal szoros egységet képviselő ember vallásossága volt. A világ rendjében természetesnek veszi Isten jelenlétet, az isteni gondviselést és előrelátást.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- [1] Bata Imre: Szabó Pál faluképe. Tanulmányok. Békéscsaba, 1984.
- [2] Bíró Zoltán: Saját út. Eötvös, Bp. 1988.
- [3] Borbándi Gyula: A magyar népi mozgalom története. Püski, Bp. 1989.
- [4] Czine Mihály: Szabó Pál. Bp. 1971. (Arcok és vallomások)
- [5] Czine Mihály: Nép és irodalom. I-II. Szépirodalmi, 1981.
- [5] Féja Géza: Szabadcsapat. Életregény. Szépirodalmi, Bp. 1963.
- [6] Gyurgyák János: A magyar népi mozgalomról. www.part.mdf.hu
- [7] Görömbei András: A szavak értelme. Püski, Bp. 1996.
- [8] Görömbei András: Irodalom és nemzeti önismeret. Nap. Bp. 2003.
- [9] Görömbei András: A népi irodalom. www.origo.hu
- [10] Gombos Gyula: A harmadik út. Püski, Bp. 1991.

---

⁵⁸ Szabó Pál: Esik az eső. Előörs, 1930. augusztus 9.

⁵⁹ Előörs, 1930. július 12.

⁶⁰ Idézi Czine Mihály. I.m. 31. old.

[11] Lackó Miklós: Válságok – választások. Gondolat, Bp. 1975.

[12] N. Pál József: Ahogy lehet. Szabó Pál emlékezete. Nap, Bp. 2004. (válogatta, szerkesztette és összeállította)

[13] Salamon Konrád: A harmadik út kísérlete Eötvös, Bp. 1989.

[14] Szabó Pál: Nyugtalan élet. Az írás jegyében. Szépirodalmi, Bp. 1958.

THE VOCATIONS BEGINNER SZABÓ PÁL AND THE “AVANT-GARDE”

The becoming to a writer of Szabó Pál began in the end of the twentieth years. His first writings were been in local and national newspapers appeared, among others in the “Avant-garde”. The literary and historical treating of these articles missing so far. To compensate this insufficiency this work outlines shortly partly the characteristic of the folk movement partly the relation of Szabó with these organization. Thirdly it speaks about the contact between Szabó and Bajcsy, who has edit the “Avant-garde” in which weekly newspaper Szabó’s writings were published.